

Arzu MƏMMƏDXANLI

Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu
arzu2572@rambler.ru

**ORXAN PAMUK AZƏRBAYCAN
ƏDƏBİ-NƏZƏRİ FİKRİNDƏ**

Açar sözlər: Orxan Pamuk, Nobel mükafatı, Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığı, bədii tərcümə

Key words: Orkhan Pamuk, Nobel Prize, Azerbaijan literary criticism, literary translation

Ключевые слова: Орхан Памук, Нобелевская премия, азербайджанское литературоведение, художественный перевод

Orxan Pamukun nəsrı 1980-ci illərin ikinci yarısı – 2000-ci illərin əvvəllərindən, nəinki Türkiyədə, həmçinin Azərbaycanda, bütövlüklə Şərqdə, eləcə də Avropada, Rusiyada, Çində, Yaponiyada, Şimali və Cənubi Amerikada da böyük oxucu kütləsinin rəğbətini qazanmışdır. Qürurla demək olar ki, türkiyəli yazıçı dünyanın demək olar ki, bütün nüfuzlu mükafatlarını qazanmış, əsərləri bir çox dillərə çevrilərək nəşr edilmişdir.

O.Pamuk Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədri, Xalq yazıçısı Anarın dəvəti ilə 2004-cü il may ayının 21-də Bakıda keçirilən Azərbaycan Yazıçılarının XI qurultayında iştirak etmək üçün ölkəmizə gəlmişdir. Paytaxtımızı gəzən yazıçı, buranı “müxtəlif mədəniyyətlərin qovuşduğu məkan” adlandırmışdır. Qurultaydakı çıxışında dilinə, millətində bağlılığını ifadə edərək bildirmişdir ki, türkcə yazanlar, əvvəlcə çox zəngin olan öz mədəniyyətlərinə güvənməlidirlər. Bütün dünyaya öz varlığını, mədəniyyətini sübut etmək lazımdır. Dünyadakıları öyrənməklə, öz mədəniyyətimizi zənginləşdirmək və modern vasitələrlə onu tanımaq, yaymaq gərəkdir. Dünyanın hansı problemləri millətimiz üçün aktualdır? – bunu düşünmək lazımdır. Evimiz, məhəlləmiz, anamız, uşaqlarımız haqqında yazdıqlarımız bütün dünyanı maraqlandırmalıdır. Modern ədəbiyyatı çağdaş dünyaya çağdaş dildə çatdırmaq lazımdır.

Qurultaydakı çıxışında söylədiyi “Hamımızı birləşdirən türk dünyasıdır. Anadoluda eşitmişəm: millət Türkiyədən və ya Azərbaycandan bəhs etməyə başladığı zaman ədəbiyyatı sevir. Yazmaq istəyən əgər yazıçı, şair olacaqsansa, belə bir şeyi hiss edirsə, həməndə deyər ki, türk dilim var”, – sözləri böyük həyəcanla qarşılanmışdır [1, s.71-75].

Şəhərimizdə qonaq olduğu ərəfədə şair-tərcüməçi Səlim Babullaoglu ilə olan müsahibəsində görkəmli yazıçının sənət və ədəbiyyat, “izm”lərə olan münasibəti, romanlarının digər dillərə tərcümə problemləri, əsərlərinin avtobiografik xüsusiyyətləri haqqında səmimi fikirləri səslənmişdir [2, s.115-124].

Bu bir həqiqətdir ki, milli mədəniyyətlər təkcə yerli ədəbiyyatla deyil, həm də dünya ədəbiyyatından qidalanaraq zənginləşir. Əminliklə demək olar ki, xalqların mənəvi sərvətlərinin üzvi vəhdətini yaratmaqda bədii tərcümə sənətinin böyük rolu və əhəmiyyəti vardır. Təsədüfi deyil ki, tərcüməçiləri xalqlar arasında körpüsəlanlar da adlandırırlar.

Bununla belə, türk ədəbiyyatına dair ədəbi və bədii mətnlərin dilimizə tərcüməsi məsələsindən söz açıldıqda, iş bir az yönünü dəyişir və böyük mütəfəkkir şair Mirzə Ələkbər Sabirin “Osmanlıcadan tərcümə türkə” nə deməkdir?!” misraları yada düşür.

Məsələyə müasir dövrün tələbləri baxımından yanaşan akademik Nizami Cəfərov qeyd edir ki, XX əsrin əvvəllərində bu dillər arasında fərq az idi. 30-cu illərdə Türkiyə türkcəsində “özləşmə” adlanan proses getdi və fərqli sözlər yarandı. Buna görə də, bədii mətnlərin tərcüməsi məsələsi meydana çıxdı. Səməd Vurğunun şeirlərində çoxlu türk sözləri var, Hüseyn Cavid isə demək olar ki, türkcə yazırdı. Sonrakı dövrdə əlaqələr kəsildi və fərqlər əmələ gəldi [3]. Zənnimizcə, Türkiyə türkcəsindən Azərbaycan dilinə tərcümə (buna bəzən uyğunlaşdırmaq, çevirmək də deyilir) ölkəmizdə qardaş xalqın ədəbiyyat nümunələrinin daha geniş yayılmasına da xidmət göstərir.

O.Pamuk yaradıcılığından ilk dəfə 2007-ci ildə “Mənim adım Qırmızı” romanı nasir, publisist, tərcüməçi Nəriman Əbdülrəhmanlı tərəfindən Azərbaycan dilinə tərcümə olunmuşdur.

O, heç də sözügedən əsəri dilimizə çevirməklə kifayətlənməmiş, O.Pamukun həyatı, 2007-ci ilə qədər Türkiyədə nəşr olunmuş “Cövdət bəy və oğulları”, “Səssiz ev”, “Bəyaz qala”, “Qara kitab”, “Yeni həyat”, “Mənim adım Qırmızı”, “Qar”, “İstanbul: xatirələr və şəhər”, “Məsumiyyət muzeyi” romanlarının yazılma tarixçəsi və görkəmli yazıçının Nobel mükafatı alması ilə bağlı müxtəsər və dolğun məlumatlara da yer vermişdir.

Tərcüməçinin fikrincə, O.Pamuk oxucu zövqünü sınağa çəkməyi sevdi. Onun ilk baxışda monumental görünən romanları əslində formasına

görə çevik, təhkiyə tərzinə görə cəlbedici, orijinaldır. Eyni zamanda, daim gündəmdə qalmağı, kütlənin rəyindən fərqlənən fikirlər söyləməyi sevən yazıçı, həmişə yalançı səmimiyyətin və millətçiliyin əleyhinə olub. Ondan ötrü zamanı qabaqlamaq (hətta zamanın təkinə də ensə) yeganə ədəbi ölçüdü [4, s.19].

Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin “Dünya ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinin əsərlərinin Azərbaycan dilində nəşr edilməsi haqqında” 2007-ci il 24 avqust tarixli sərəncamına əsasən, “Nobel mükafatına layiq görülmüş müəlliflərin əsərləri” kateqoriyasında O.Pamukun əsərlərinin dilimizə tərcüməsi də nəzərdə tutulmuşdur. Sərəncamın icrası ilə bağlı yazıçının “Seçilmiş əsərləri” (tərcümə edən və ön sözlün müəllifi Nəriman Əbdülrəhmanlı) çap olunmuşdur [5].

40 ildir ki, yazıçılıqla məşğul olan O.Pamukun yazdığı tək ssenari əsəri “Gizli üz” dolğun məzmunu ilə heç də romanlarından geridə qalmır. Bu ssenari 2009-cu ildə tədqiqatçı-alimlər – Arif Əmrahoğlu və Paşa Kərimov tərəfindən dilimizə tərcümə edilmişdir. Tərcüməçilər əsərin metaforalarla zəngin mətninin mistik havasını orijinalda olduğu kimi Azərbaycan oxucularına çatdırma bilmişlər. Ssenaridə mühüm yer alan “saat” arxetipi keçmişin və indinin iç-içə keçdiyi, bir-birini yenidən yaratdığı, zamanın parçalara bölünərək statistikləşdirilmədiyi bir anlamı ifadə etmiş, fərqli funksiyalar daşıyan qadının evi, fotoqrafçının evi, Bizans xarabalıqları, Qərblər şəhəri və s. məkan adlarının hər birinə simvolik funksiyalar yüklənmişdir. Mürəkkəb quruluşa malik ssenarinin tərcümə prosesində zaman və məkan anlayışının məna zənginliyinin ifadəsi uğurla həyata keçirilmişdir [6, s.17-67].

Alman mütəfəkkiri Henrix Heynenin qiymətli bir fikri vardır: “Orijinalın hərfini, hətta dəqiq fikrini qrammatikanı öyrənib söz ehtiyatına malik olan hər kəs tərcümə edə bilər. Lakin əsərin ruhunu tərcümə etmək hər adamın işi deyil”. O.Pamukun atasına ithaf etdiyi “Atamın çemodanı” adlı Nobel nitqində onun ədəbiyyata, yazıçılığa, yaşadığı şəhərə verdiyi dəyərlə bağlı fikirlərindən başqa, atası ilə bağlı xatirələrinə də geniş yer verilmişdir. Hətta, görkəmli yazıçı çıxışını “bu gün atamın aramızda olmasını çox istərdim”, – sözləri ilə yekunlaşdırmışdır. 2009-cu ildə Səlim Babullaoglu tərəfindən dilimizə tərcümə edilmiş Nobel nitqində O.Pamukun üslubu, həyata baxışı, onu duyğulandıran anlar yüksək peşəkarlıqla qorunub saxlanılmışdır [6, s.4-16]. Əminliklə demək olar ki, Səlim Babullaoglu Nobel nitqinin “ruhunu” tərcümə etməyi bacarmışdır.

Maraqlıdır ki, məşhur yazıçı yaradıcılığında hekayə janrına üstünlük verməmişdir. On bir roman, saysız müsahibələr və məqalələr müəllifi olsa da, indiyədək yalnız “Pəncərədən baxmaq” adlı tək bir hekayə qələmə almışdır. Bu hekayə 2010-cu ildə Arzu Məmmədyanlı tərəfindən dili-

mizə uyğunlaşdırılmışdır. Tərcümənin müəllifi həmin kitaba yazdığı “Bir hekayənin hekayəsi” adlı ön sözdə diqqəti O.Pamukun əsərlərinin avtobiografik xüsusiyyətlərinə yönəltmişdir [7].

O.Pamukun yaradıcılığına xüsusi maraq göstərənlərdən biri də esseçi, yazıçı, tərcüməçi Fərid Hüseynidir. 2010-cu ildə onun tərcüməsində “Yeni həyat” romanı işıq üzü görmüşdür. O, kitaba yazdığı “Yeni həyatınız” adlı ön sözdə bildirmişdir ki, O.Pamuk bədii texnikanı mövzuya ustalıqla yerləşdirməyi bacarır və buna görə də ədəbiyyatda məntiqi texnikanın ən önəmli nümayəndəsi hesab edilə bilər. Çünki məntiqdə verilən şərtin biri ödənilmirsə, digərinə yol açılmaz və bütün verilənlər əslində digərinin açarıdır. Tərcüməçinin fikrincə, türkiyəli yazıçı bütün romanlarını bu prinsip əsasında qələmə almışdır [8, s.3-6].

İşlərini uğurla davam etdirən Fərid Hüseyn 2011-ci ildə isə “Bəyaz qala” romanını tərcümə edərək Azərbaycan oxucularına təqdim etmişdir. Tərcüməçi kitaba yazdığı “Bəyaz qala”nın Orxan Pamuku” adlı ön sözdə romanın postmodernist xüsusiyyətləri haqqında izahedici məlumatlar verməklə yanaşı, əsərdə Şərq-Qərb probleminə müxtəlif baxışlar və yanaşmaların olduğuna diqqət çəkmişdir. Qeyd etmişdir ki, “Bəyaz qala” romanında bizim bildiyimiz Şərq-Qərb problemi bəzi məqamlarda müəllif tərəfindən oyuna çevrilir və iddia edilir ki, “Böyük insan üçün bu toqquşmalar yoxdur. Çünki, Şərq-Qərb dəyəri yoxdur, sadəcə dəyər var və Böyük insan yalnız öz dünyasını düşünüb addımlar” [9, s.3-5].

Görkəmli yazıçının “ilk və son siyasi kitabım” adlandırdığı “Qar” romanı 2012-ci ildə Sevinc Səfərova [10], polifonik üslubda yazılmış “Səssiz ev” romanı isə Vaqif Əlixanlı tərəfindən dilimizə çevrilərək 2013-cü ildə təqdim edilmişdir [11].

“Qara kitab” O.Pamukun ən ziddiyyətli əsəridir. Həm Şərq, həm də Qərb ədəbiyyatının qədim və yeni nümunələrinin ruhunu yaşadan romanın bir neçə qaynağı vardır: “Min bir gecə nağılları”, Mövlanənin “Məsnəvi” əsəri, Şeyx Qalibin “Hüsn və Eşq” alleqorik hekayəsi, eləcə də Dantenin “İlahi komediya”, Dostoyevskinin “Karamazov qardaşları”, Edqar Poe, Borxesin yaradıcılığına aid xüsusiyyətlər və s. Keçmişə səyahət, indiki zaman, gələcəklə bağlı xəyallar, müxtəlif məzmunlu hekayələri yan-yanə gətirmək, sintezləşdirərək bütöv bir süjet halında oxucuya təqdim etmək əsərin müəllifindən böyük məsuliyyət tələb edirdi. 2013-cü ildə romanı Azərbaycan dilinə tərcümə edən Nəriman Əbdülrəhmanlının Şərq ədəbiyyatına, eləcə də Avropa ədəbiyyatına yaxından bələd olduğunu deyə bilərik [12].

O.Pamukun dünya ədəbiyyatşünasları tərəfindən “müasir dünya ədəbiyyatında eşqi ifadə edə bilən ən yaxşı əsər” ünvanını qazanan “Mə-

sumiyyət muzeyi” romanı 2015-ci ildə Könül Əliyeva tərəfindən dilimizə tərcümə edilmişdir [13].

Müsaibələrinin birində Nəriman Əbdülrəhmanlı qeyd etmişdir ki, tərcümə prosesində mətni seçməkdə ikili standartdan istifadə edirəm. Elə əsərlər var ki, oxuyanda görürəm, onları mən yazmaq istəmişəm, ya yaza bilməmişəm, ya da gecikmişəm. Sevgidə insanın niyyəti, yoxsa qisməti vacibdir?! Xoşbəxtliyimiz və ya bədbəxtliyimiz seçimlərimizlə bağlıdır-mı? Yoxsa bizdən ixtiyarsız başımıza gəlir? “Beynimdəki qəribəlik” romanı bu suallara cavab axtara-axtara oxucunu daim həyəcəyə saxlayan maraqlı bir kompozisiyaya malikdir. Daha öncə türkiyəli yazıçının müsahibələrini, bir neçə əsərini və s. dilimizə tərcümə edən Nəriman Əbdülrəhmanlı “Beynimdə qəribəlik” romanını Azərbaycan dilinə çevirərkən mövzunu tam şəkildə mənimsəməyi bacardığını göstərmişdir [14].

Ölkəsində olduğu qədər, Azərbaycanda da yazıçının əsərlərindən daha çox onun Nobel mükafatı alması barədə danışılmışdır. Yazıçı Anar, “Orxan Pamukun şəhəri və dünyası” adlı məqaləsində onun romanlarına dünya miqyasında yüksək qiymət verilməsinə, eləcə də Nobel mükafatına layiq görülməsinə dair maraqlı bir fikir irəli sürmüşdür: “Qərb yazıçıları öz oxucularına maraqlı şəkildə də olsa, onlara az-çox tanış olan Avropa tarixindən süjetlər təqdim edirlər. O.Pamukun romanlarının fakturası isə Qərb oxucusunun alışmış olduğu biçimlərdə Şərqi ona az tanış olan ekzotik həyatı təşkil edir. Türk-Şərq məhsullarından O.Pamuk Avropa ədəbi təamı hazırlayır. Həm də bunu parlaq, istedadlı, “dadlı”, başlıcası isə uğurla edə bilir. Onun romanları məzmununun zənginliyi ilə ədəbi elitənin diqqətini cəlb edir, dedektiv süjetləri isə sırasıyla oxucularda maraq oyadır” [15].

Tədqiqatçı, kulturoloq Aydın Xan Əbilov “Türkün çağdaş ədəbi tarixini yaradan Orxan Pamuk” adlı məqaləsində yazıçıya Nobel mükafatı verilməsini “Qərb ölkələri tərəfindən qədim Şərq mədəniyyətinin - İslam sivilizasiyasının etirafı” olduğunu qeyd etmişdir. Tədqiqatçı O.Pamukun həyatını Nazim Hikmətlə eyniləşdirərək “hər iki nəhəng sənətkar dünyada tanındı, oxundu, dəyərləndirildi, fəqət, məmləkətində söyüldü, başqıya məruz qaldı, incidildi. Bu qüdrətli sənətkarlar öz məmləkətində həbsxana qorxusu, öldürülmək təzyiqi ilə üzləşdi,” – sözləri ilə yazıçının əsərlərində qoyduğu məsələlərə görə öz ölkəsində qarşılaşdığı hücumlara diqqəti yönəltmişdir [1, s.73].

Fikrimizcə, Nobel mükafatı haqqında gedən söz-söhbətə tədqiqatçı Məti Osmanoglundun sözləri ilə son qoymaq yerinə düşərdi: “Dili dilimizdən olan O.Pamuk 10 il əvvəl Nobelə layiq görüləndə, onun bu mükafatı siyasi mülahizələrə görə aldığı iddia edilmiş və bizim media da bu nüfuz-

lu mükafatın təsadüfi verildiyi fikrinə üstünlük verirdi. Zaman O.Pamukun sürpriz isim olmadığını sübut elədi.....” [16].

O.Pamuk dünya ədəbiyyatşünaslarının yaxından maraqlandığı, xarici ölkə oxucuları tərəfindən daha çox sevilən yazıçıdır. Bununla bağlı tədqiqatçı və ədəbiyyatşünasların müxtəlif yönlü fikirləri var: kimisi onu “qərbin aləti” olmaqda, kimisi fikirlərində qərb insanına üstünlük verməkdə, kimisi isə siyasi görüşlərində Qərb və Avropa dövlətlərinin mənafeyini müdafiə etməkdə görür. Məsələnin əslini başa düşmək və yazıçının dünyəviliyinin səbəbini təyin etmək üçün akademik Nizami Cəfərovun fikirlərini xatırlatmağa böyük ehtiyac duyulur. Tanınmış alim bildirmişdir ki, “bu gün Türkiyənin ədəbiyyatı bu ölkənin problemlərinin ədəbiyyatıdır. O.Pamukun yüksəlməsi və Nobel mükafatı almasına baxmayaraq, türk dünyasının düşüncə adamları bu ödülin əvvəlcə Çingiz Aytmatova və yaxud Oljas Süleymenova verilməli olduğunu iddia edirlər. Demək, istər-istəməz buradan aydın olur ki, global problemlər üzərində düşünən ədəbiyyat öz mükafatını almamış, yeni problemi qoyan yazıçı mükafat alır. Burada, əlbəttə ki, dövrün, dünyanın konyukturası var. Biz nəyə görə məhz Çingiz Aytmatovun yox, O.Pamukun Nobel aldığını bilirik. O.Pamuk Türkiyənin problemini türk düşüncə tərzilə qaldırmır. O, bu problemi böyük düşüncə, intellektual güclərinin maraqları səviyyəsində qaldırır. Bəlkə də, O. Pamuk dünya üçün, Türkiyə üçün olduğundan daha maraqlıdır” [17].

Peşəkar bədii qələm və tənqüd sahiblərimizin nəinki publisistik, həm də tənqidi məqalələr yazıb, bu və ya digər maraqlı əsər haqqında mülahizələr irəli sürməsi, heç şübhəsiz ki, yaxşı haldır. Bütün hallarda nəinki tənqidçilərin, həm də yaradıcı insanların belə əsərlərə dəyər verməsi təqdirəlayiqdir, yetər ki, səriştəli bir insanın qələmindən çıxsın...

“Azərbaycan ədəbi mühitində nə baş verir?” – başlıqlı məqaləsində Xalq yazıçısı Elçin, son zamanlar poeziyada da, nəsrə də artan bir xətlə yalançı “xəlqilik” tendensiyasının müşahidə olunduğunu, buna professional tənqidin susduğunu, həvəskar tənqidin isə bu ədəbi qəlbliliyi əsl xəlqilik kimi təqdim etdiyini tənqid atəşinə tutmuşdur. Yazıçı deyir ki, realist ədəbiyyatda xəlqilik estetik kateqoriya kimi keyfiyyət göstəricisi olub, amma ədəbiyyat ilə antiədəbiyyat tarix boyu qoşa addımladığı kimi, xəlqilik ilə yalançı “xəlqilik” də daima qoşa addımlamışdır. Elçin yalançı “xəlqiliyi” yeri gəldi-gəlmədi ləzzətlə məişət detallarının adını çəkib, ortada ciddi bir mətləb olmadan təzə tənqid çörəyinin dözəl qoxusundan tutmuş inəyin-camışın həyat tərzinə cənd həyatından bəhs edib, koloriti kolorit xətrinə əsərə gətirib, uzun illər boyu formalaşmış ədəbi dil normalarını pozub (söhbət müəllifin öz dilindən gedir), xəlqilik məfhumundan

sui-istifadə hallarını “yalançı xəlqilik” göstəriciləri hesab etdiyini tənqid etmişdir. Elçin qeyd etmişdir ki, Pamuk xəlqiliyi – genetik xəlqilikdir və o görünür, çünki kosmopolitliyin arxasında gizlənib. Böyük mənada kosmopolitlik ali düşüncənin ifadəsidir, yəni millini qiymətləndirməklə bərabər, yalnız millinin yox, bəşərinin maraqları ilə yaşayıb, bəşəri meyarlarla düşündüyünü ön plana çəkir [18].

Məlum olduğu kimi, O.Pamukun nəsr əsərləri bir-biri ilə sıx əlaqədədir. Bunu nəzərdən qaçırmayan Mirmehdi Ağaoğlu yazıçının yaradıcılığını bu sözlərlə səciyyələndirmişdir: “Pamukun əsərlərində yüksək mərtəbəli bir binanın layihəsini fasadından tutmuş, binanın daxili divarlarının rənginə kimi, təxliyyə planından tutmuş ventilyasiya sisteminə kimi hər şeyi dəqiqliyi ilə düşünüb hazırlayan bir memarın əziyyətini duyursan. Ola bilsin ki, Pamukun romanlarını memar dəqiqliyi ilə düşünüb yazmasında onun yarıda buraxdığı memarlıq təhsilinin də rolu olmuşdur. Onun romanları sadəcə ard-arda düzölmüş fəsillərdən ibarət deyil, bu romanlar güclü konstruksiyaya malik romanlardır. İstər “Qara kitab”, istərsə də “Mənim adım Qırmızı”, lap elə “Bəyaz qala”nın konstruksiyasına diqqət yetirəndə görürsən ki, bu nə ilham pərisi, nə də ündür. Bu əsərlər insan beyninin məhsuludur. Aydın olur ki yazıçı istedad-filan deyil, intellektuallıqdır. Akademik biliyə sahib olmayan heç bir adam bu qədər dərin mənalı, mürəkkəb konstruksiyaya malik əsər yarada bilməz” [19].

Bir çoxlarının fikrincə, görkəmli yazıçının romanları intellektual oxucu kütləsinə sirayət edir. Lakin son illərdə yazdığı “Beynimdəki qəribəlik” və “Qırmızı saçlı qadın” romanları dilinin sadəliyi, izahat verici cümlələri, eləcə də sadə süjeti ilə digər romanlarından köklü surətdə fərqlənir. Zənnimizcə, yazıçı bu dəsti-xətti hələ “Məsumiyyət muzeyi” romanını yazdığı illərdən başlamışdır. Xalq dili ilə desək, “şəhərdən kəndə köç etmişdir”.

Dünya ədəbiyyatşünaslarının da diqqətindən qaçmayan bu yanaşmaya dair Amerikanın “Daily Beast” adlı nüfuzlu saytında yayımlanan “Nobel lənəti Orxan Pamuku öldürdümü” adlı məqalədə “O.Pamuk nostalgiyaya meyil salıb, eşq romanları yazır” ifadəsi yer almışdır. Buna qarşı olaraq İngiltərədə çıxan “Independent” qəzetində isə yazıçının ən yaxşı əsərlərini Nobeldən sonra yazdığı qeyd olunmuşdur.

Şərif Ağayar “İki qütəni birləşdirən və ayıran yazıçı” başlıqlı yazısında yazıçının “Beynimdə qəribəlik” romanını yazmaqla, tamamilə fərqli bir rakursda göründüyünü qeyd edərək yazmışdır ki, şübhəsiz, tematik baxımdan bu əsər müəllifin digər romanlarından fərqlənir. Obrazlı desək, yazıçı kameranı əks nöqtəyə qurub: həmişə “pəncərədən” həyətə (əslində həyata) baxırdısa, bu dəfə “Həyətdən” pəncərəyə baxası oldu. “Bilmədiyini”, “yaşamadığını”, “hiss etmədiyini” bir dünyadan bilənlərdən, yaşayanlar-

dan və hiss edənlərdən daha maraqlı oldu. Forma baxımından özünü keçməyə də, “Mənim adım qırmızı” və “Qar” romanlarındakı fəndlərin sintezini edərək, əsərə yeni çalar verdi: gah intonasiyası xeyli xəfifləmiş klassik təhkiyə (“Qar”), gah qəhrəmanların monoloqlarının müəllif təhkiyəsini əvəz etməsi “Mənim adım Qırmızı”).

Tədqiqatçı, “Beynimdə qəribəlik” romanında obrazların daxili aləminin açılması ilə bağlı yazıçının hünərini yüksək qiymətləndirərək qeyd etmişdir ki, O.Pamuk heç bir romanında Mövlud qədər sevimli obraz yaratmayıb. Eyni zamanda, onun Hacı Həmid qədər birmənalı mənfi obrazı da yoxdur. Bircə bu fakta görə “Beynimdə qəribəlik” romanını postmodernin meydanına buraxmamaq da olar. Nobeldən sonra yazıçı ilk dəfə obrazların xarakterləri üzərində modernizmə xas bir dərinliklə işləyib [20, s.72-76].

Bununla belə, Şərif Ağayar “Qırmızı saçlı qadın” romanı haqqında yazdığı “Pamukun enmə mərhələsi” adlı əsəsində ikili mövqə sərgiləmişdir. “Siz lap klassizmin qaydalarına uyaraq özündən əvvəlki mətnləri az qala yüzə-yüz təsdiq edən Orxan Pamuk tanıyırdınız mı? Mən, əsla” – müraciətilə başlayan əsəsində yazmışdır ki, “Mübahisəli olsa da, mən də bir çoxları kimi Pamukun Nobeldən sonra enmə mərhələsi yaşadığını düşünürəm. O, şah əsərlərini Nobeləcən yazmışdı”. Məqalənin sonunda isə yazıçının yaradıcılığının dəyərini qoruyub saxlayaraq “Ancaq bu fikir böyük yazıçının son romanlarının çəkisini azaltmır. O, enmə və qalxma mərhələlərini özü ilə müqayisədə keçir. Pamuk qələmindən çıxan bütün əsərlər dünya, o cümlədən də türk və Azərbaycan ədəbiyyatı üçün çox dəyərlidir” [21] nəticəsini ifadə etmişdir.

Göründüyü kimi, çağdaş türk ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi O.Pamukun bədii yaradıcılığının araşdırılmasında və Azərbaycan oxucusuna çatdırılmasında azərbaycanlı alim, kulturoloq, tərcüməçi və mütərcimlər tərəfindən kifayət qədər işlər həyata keçirilmişdir. Əminliklə demək olar ki, onların əməyi sayəsində O.Pamuk yaradıcılığının timsalında Azərbaycan-Türkiyə ədəbi əlaqələrinin daha geniş miqyasda inkişaf etdirilməsinə böyük töhfələr verilmişdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Əbilov Aydın Xan. Türkün çağdaş ədəbi tarixini yaranan Orxan Pamuk // “Ulduz” jurnalı, 2007, № 5.
2. Səlim Babullaoglu. “Mən bir türk yazarıyam” (Orxan Pamukla söhbət) // Ədəbi söhbətlər. Bakı, 2011.
3. kulis.lent.az/news/4199
“Osmanlıdan tərcümə türkə, bunu bilməm” deyən Sabir haqlıdır mı? – sorğu

4. Pamuk Orxan. Mənim adım Qırmızı. Türk dilindən tərcümə edən və ön sözün müəllifi: Əbdülrəhmanlı Nəriman. Bakı, "Qanun", 2007.
5. Pamuk Orxan. Seçilmiş əsərləri. Bakı, "Şərq-Qərb", 2009.
6. Pamuk Orxan. Gizli üz. Kinossenari və Nobel nitqi. Türk dilindən tərcümə edən: Babullaoglu Səlim və Əmrahoğlu Arif. Bakı, "Mütərcim", 2009.
7. Pamuk Orxan. Pəncərədən baxmaq. Türk dilindən tərcümə edən: Arzu Məmməd-xanlı. Bakı, "Nurlan", 2010.
8. Pamuk Orxan. Yeni həyat. Türk dilindən tərcümə edən: Hüseyn Fərid. Bakı, MK.
9. Pamuk Orxan. Bəyaz qala. Türk dilindən tərcümə edən: Hüseyn Fərid. Bakı, "Qanun", 2011.
10. Pamuk Orxan. Qar. Türk dilindən tərcümə edən: Səfərova Sevinc. Bakı, "Qanun", 2002.
11. Pamuk Orxan. Səssiz ev. Türk dilindən tərcümə edən: Vaqif Əlixanlı. Bakı, "Qanun", 2013.
12. Pamuk Orxan. Qara kitab. Türk dilindən tərcümə edən: Əbdülrəhmanlı Nəriman. Bakı, "Qanun", 2013.
13. Pamuk Orxan. Məsumiyyət muzeyi. Türk dilindən tərcümə edən Könül Əliyeva. Bakı, "Qanun", 2015.
14. Pamuk Orxan. Beynimdəki qəribəlik. Türk dilində tərcümə edən: Əbdülrəhmanlı Nəriman. Bakı, "Qanun", 2015.
15. Anar. Orxan Pamukun şəhəri və dünyası. Bakı, "525-ci qəzet", 2012, 10 noyabr.
16. <http://www.moderator.az/news/155138.html>
Nuri Elmin. Orxan Pamuk Nobel alanda bizim media deyirdi ki...
17. Cəfərov Nizami. Ədəbiyyat publisistikaya keçir. Bakı, "525-ci qəzet", 2009, 03 aprel.
18. Elçin. Azərbaycan ədəbi mühitində nə baş verir? Bakı, "525-ci qəzet", 2009, 25 iyul.
19. <http://axar.az>
Ağaoğlu Mirmehdi. Heş bir şey həyat qədər təəccübləndirici ola bilməz. Yazı xaric. Bəli, təbii, yazı xaric...
20. Ağayar Şərif. İki qitəni birləşdirən və ayıran yazıçı // "Multikulturalizm" jurnalı, 2016, № 2.
21. <http://kulis.lent.az/news/14966>
Ağayar Şərif. Pamukun enmə mərhələsi. Esse

Arzu Mamedkhanly

**ORHAN PAMUK IN AZERBAIJANI
LITERARY-THEORETICAL MIND**

Summary

Orhan Pamuk is a well-known representative of the Turkish people's literature which has rich history and culture. His translated works into many languages have earned a great reader's sympathy. The creativity of the Turkish writer, has always been in the center of attention of the Azerbaijani literary criticism. In the literary environment of Azerbaijan has been given valuable insights and ideas about Orkhan Pamuk, and his 9 novels, one scenario and story have been translated into our language.

This article will focus on the translated works of the writer into Azerbaijani and will be analyzed in the local press about his creativity.

Арзу Мамедханлы

**ОРХАН ПАМУК В АЗЕРБАЙДЖАНСКОМ ЛИТЕРАТУРНО-
ТЕОРЕТИЧЕСКОМ МЫШЛЕНИИ**

Резюме

Орхан Памук является одним из известных представителей богатой историей и культурой туркоязычной литературы. Его произведения, переведенные на многие языки, получили широкое признание у читателей всего мира. Являющийся по происхождению турком писатель всегда был в центре внимания Азербайджанского литературоведения. В азербайджанской литературной среде творчество Орхана Памука было высоко оценено, на азербайджанский язык были переведены и изданы 9 романов, единственный сценарий и рассказ писателя.

В этой статье будут рассмотрены переведенные на азербайджанский язык произведения писателя, проведен обзор и анализ исследований творчества писателя проведенных в местной прессе.